

**XI. ROČNÍK KASTELLOLOGICKÉ KONFERENCE K POCTĚ
PROF. TOMÁŠE DURDÍKA
KŘIVOKLÁT 2025**

KNIHA ABSTRAKTŮ

STÁTNÍ HRAD KŘIVOKLÁT

24. 10. 2025

KATEDRA
ARCHEOLOGIE
FF ZČU

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV
AV ČR PRAHA

PRAŽSKÁ DIECÉZE
Církev československé husitské

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

POŘÁDAJÍCÍ INSTITUCE

Konference je pořádána v úzké spolupráci mezi Archeologickým ústavem AV ČR, Praha, v. v. i., Katedrou archeologie a Fakultou filozofickou Západočeské univerzity v Plzni, Národním památkovým ústavem – Správou státního hradu Křivoklát, Náboženskou obcí Církve československé husitské v Křivoklátě, Pražskou diecézí Církve československé husitské, Společností přátel starožitností a spolkem Hradu na Malši z. s.

EDITOR

PhDr. Josef Hložek, Ph.D.

INTERNETOVÉ STRÁNKY KONFERENCE

<https://kkk.zcu.cz/>

ORGANIZAČNÍ A VĚDECKÝ VÝBOR KONFERENCE

PhDr. Josef Hložek, Ph.D.

Katedra archeologie Západočeské university v Plzni, Sedláčkova 15, 301 00 Plzeň / Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. I, Letenská 4, 118 00 Praha hlozek@kar.zcu.cz

Mgr. Jana Mazáčková, Ph.D.

Ústav archeologie a muzeologie Masarykovy univerzity, Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Ing. arch. Petr Chotěbor, CSc.

Odbor památkové péče, Kancelář prezidenta republiky, 119 08 Praha 1 – Hrad

Mgr. Milan Sýkora

Ústav archeologické a památkové péče severozápadních Čech, Jana Žižky 835/9, 434 01 Most

PhDr. Peter Bednár, CSc.

Archeologický ústav SAV, v. v. i., Akademická 2, 949 21 Nitra

Obrázek na titulní straně: První nádvoří hradu Křivoklát. Foto J. Hložek.

Archeologický a stavebnohistorický výskum a obnova hradu Krásna Hôrka

Peter Bednár – Michal Šimkovic – Dominika Hulková-Ferenčíková

Hrad Krásna Hôrka v roku 2012 poškodil rozsiahly požiar a hrad sa stal objektom, na ktorý sa upriamila nielen pozornosť širokej verejnosti, ale aj odborného výskumu. V príspevku sa pokúsime prezentovať výsledky a poznatky archeologického a stavebnohistorického výskumu hradu, ktorý sa tu vykonával od roku 2014 do prvej polovice roku 2025. Identifikácia dosiaľ neznámych stredovekých fáz opevnenia hradu, či stavebných častí paláca, dávajú nový a komplexnejší pohľad na stredovekú podobu hradu. Získali sa aj nové poznatky o stavebnom vývoji fortifikácie hradu v novoveku.

Kontakt: Peter.Bednar@savba.sk

Brtnice, hrad a jeho počátky

Jana Mazáčková

Zámek v Brtnici, původně hrad, je v dosavadní literatuře tradičně spojován s rokem 1436. Nejnovější výzkumy však ukazují, že jeho počátky lze položit minimálně do druhé poloviny 14. století. Zároveň otevírají možnost sledovat vývoj lokality již ve 13. století. Písemné prameny pro toto období neposkytují další nové poznatky, proto se rekonstrukce opírá především o archeologická data, doplněná stavebně–historickými a geofyzikálními průzkumy a dendrochronologickými výsledky. Tyto analýzy umožňují sestavit relativní chronologii stavebních etap a vymezit časové horizonty, které tvoří základ pro rekonstrukci podoby hradu ve 14.–15. století. Nové poznatky tak nejen zásadně mění dosavadní představy o vzniku hradu, ale současně zdůrazňují roli Brtnice jako centrálního místa regionu. Otevírají rovněž širší diskuzi o podobě správních center a jejich transformaci v průběhu 13. století, tedy v období intenzivní kolonizace na Českomoravské vrchovině.

Kontakt: jkrejsov@phil.muni.cz

Tři slovenské hrady: Jejich historický, kulturní a turistický význam pro veřejnost

Josef Jan Kovář

V rámci muzeologického projektu na Univerzitě Konstantína Filozofa v Nitre byly prostudovány tři slovenské hradní lokality s různými vlastníky i odlišnými možnostmi výzkumu, konzervace a prezentace těchto lokalit. Jedná se o zříceninu hradu Devín (okr. Bratislava IV), zříceninu hradu Hrušov (okr. Zlaté Moravce) a zříceninu Čachtického hradu (okr. Nové Mesto nad Váhom). Studium bylo zaměřeno na posouzení jejich historického, kulturního a zejména turistického významu pro veřejnost. V rámci distančního studia lokalit byl analyzován jejich digitální otisk ve virtuálním prostředí, jak z hlediska rozsahu a kvality poskytovaných informací, tak z hlediska využití nástrojů distribuce informací na internetu. Zohledněna byla i srozumitelnost a intuitivnost těchto procesů. Prezenční studium vybraných hradů, realizované v srpnu 2025, bylo formou autopsie zaměřeno na analýzu prezentace lokalit in situ a jejich využití pro kulturní a turistické využití

veřejnosti. Přidanou hodnotou byla podrobná fotografická dokumentace recentního stavu studovaných hradů i probíhajících výzkumných a konzervačních procesů.

Kontakt: Josef.Kovar@seznam.cz

Kostel sv. Michaela v Nové Roli (okr. Karlovy Vary)

Lucie Kursová

Středověký kostel sv. Michaela v Nové Roli patří do skupiny kostelů s pravoúhlým presbytářem z druhé poloviny 13. století. Archeologický a stavebně historický průzkum, provedený v srpnu 2025, doložil nové skutečnosti ohledně jeho stavebního vývoje.

Kontakt: kursova.rmt@seznam.cz

Hrad Vinné. Novšie poznatky o stavebnom vývoji na základe novších výskumov a súčasný stav obnovy pamiatky

Dominika Hulková-Ferenčíková – Peter Bednár – Michal Šimkovic

Príspevok je zameraný na novšie poznatky k stavebnému vývoju Vinianskeho hradu, ktoré boli nadobudnuté prostredníctvom výsledkov z posledných výskumov. Predmetom je tiež prezentácia súčasného stavu obnovy pamiatky. Hrad Vinné predstavuje typ šľachtického opevneného sídla, ktoré bolo založené príslušníkmi šľachtického rodu de Nagy Mihály v druhej polovici 13. storočia. Dnes o prvotnom vzhľade stredovekého hradu vieme pomerne málo, čo môže byť zapríčinené jednak rozsiahlou renesančnou prestavbou okolo polovice 16. storočia, ale aj aktuálnym stavom bádania. Dnešná podoba predmetného hradu je výsledkom niekoľkých stavebných etáp, počas ktorých došlo k výstavbe nových i prestavbe starších stavebných objektov v priebehu 13. až 17. storočia. Hrad zastával svoju funkciu až do začiatku 18. storočia. Následne bol opustený a postupne chátral. Archeologický a architektonicko-historický výskum na hrade prebieha takmer kontinuálne od roku 2012. Správcom hradu je občianske združenie podieľajúce sa na pamiatkovej obnove.

Kontakt: dominika.ferencikova@gmail.com

Hrad Karlík

Zdeněk Neustupný

Prezentace nedávného výzkumu lokality Karlík, který byl vyvolán amatérskými výkopy přímo v areálu památky. Součástí diskuse nad úlohou hradu je i pokus o jeho sídelně-historický kontext.

Kontakt: neustupny.zdenek@npu.cz

Sekera z manského domu na Křivoklátě jako projekt konzervace

Vendula Skřivánková

Předmětem příspěvku je celkový restaurátorský zásah na železné sekeře pocházející z první poloviny 15. století, která byla vyzvednuta v 80. letech 20. století při archeologickém výzkumu z manského domu na hradě Křivoklát a následně byla uložena k dalšímu zpracování. Vlivem vnějších vlivů došlo v průběhu let k její destrukci, kdy došlo k rozštěpení celého předmětu na několik vrstev korozních produktů, zeminy a kovového jádra.

Na základě restaurátorského průzkumu bylo zjištěno, že bude potřeba provést komplexní restaurátorský zásah, který zahrnoval mikrotrysk skleněnou balotinou, časově velmi náročnou desalinaci a rozsáhlou rekonstrukci předmětu. Z důvodu extrémní křehkosti jednotlivých fragmentů bylo nejprve přistoupeno k jejich podrobné fotodokumentaci, na jejímž základě byly části sekery dohledávány „digitálně“. Po kompletní rekonstrukci byly na povrch sekery v dalších etapách zásahu postupně nanесeny konzervační vrstvy v podobě tanátovacího roztoku, konzervačního laku a mikrokrytalického vosku. Poté byl předmět uložen ve stabilních podmínkách do boxu s optimalizovaným prostředím. Předmět se v současnosti nachází ve stálé expozici ve „Stříbrnici“ na hradě Křivoklát.

Kontakt: skrivankova@arup.cas.cz

Výsledky výzkumu v areálu tvrze ve Volyni

Martin Pták

Volyně hrála ve formování středověkého osídlení jižních Čech významnou roli. Ve 13. století byla centrem újezdu Pražské kapituly a procházela přes ní obchodní stezka spojující Podunají s centrem Čech. V areálu nynější tvrze ve Volyni, kde sídlí městské muzeum, bylo četnými výkopy a výzkumy (1912–13 J. V. Želízko, 1924 J. Kretší, 1974–76 A. Hejna, A. Beneš, P. Břicháček, 2017–dosud M. Pták) doloženo osídlení minimálně od 12. století. Zachyceno bylo mladohradištní pohřebiště, starší fáze panského sídla ze 13. století, postihnout byl stavení vývoj tvrze a jejího zázemí. V loňské sezoně bylo v souvislosti s celkovou rekonstrukcí zázemí tvrze zkoumáno torzo sídliště z 12. – 13. století a vrcholně středověké i novověké situace.

Kontakt: MartinPtak@seznam.cz

Nové poznatky k šumavským hrádkům Maleč a Lazna

Martin Pták

Malé šumavské hrady, které jsou od sebe vzdáleny necelé 4 km, bývají spojovány s vítkovskou (?) kolonizací regionu a s bohatými ložisky zlata. Obě lokality jsou opevněny jednoduchým příkopem s valem a postrádají výraznější stopy po vnitřní zástavbě. V minulosti bylo na hrádku Maleč podniknuto několik rekognoskací a zaměření (L. Soukup, A. Beneš, D. Kovář), nebyl však získán datovací materiál. Malý opevněný objekt nad osadou Lazna nebyl nikdy v minulosti dostavěn. Doposud se této lokalitě věnovali např. J. Andrlé, J. Hložek, M. Větrovec, P. Rožmberský a Š. Morávka. Na lokalitě bylo provedeno její zaměření a bylo nalezeno poze malé množství keramických fragmentů. Z hrádku u Malče byl v roce 2001 autorovi předán rozsáhlý soubor keramiky získaný během lesních prací. Na malém opevněném objektu u obce Lazna pak v roce

2025 sesbíral autor soubor keramiky u zasypaného amatérského výkopu. Díky těmto novým, byť bohužel bez výzkumu získaným, nálezům je možné doplnit a revidovat doposud publikované poznatky o obou lokalitách i kolonizaci regionu.

Kontakt: MartinPtak@seznam.cz

Přehled geofyzikálních měření při průzkumech zaniklých středověkých sídel

Roman Krivánek – Eliška Vošvrdová

Aplikace geofyzikálních metod v archeologii může mít mnoho různých podob a také oblastí využití. V průběhu několika posledních let bylo Archeologickým ústavem v Praze a v rámci probíhající dizertační práce bylo realizováno také více geofyzikálních měření na různých typech středověkých lokalit včetně několika zaniklých opevněných sídel. Průzkumy byly realizovány zpravidla v kombinaci několika geofyzikálních metod, jejichž volba a také plošné rozsahy byly voleny nejen s ohledem na předpokládané podpovrchové relikty archeologických situací, ale také s ohledem na aktuální a často limitující podmínky měření (zalesnění, vegetace, míra novodobých změn původních terénů lokalit atp.). I když se zpravidla jednalo o nedestruktivní geofyzikální průzkumy dílčích situací či dostupných částí lokalit, výsledky mohou poskytovat nové informace o způsobech i stavu využívání lokalit. Příklad z měření na předhradí hradu Sion naznačil určitý způsob opevnění lokality. Příklady měření v areálu zaniklého tvrziště Dub na k. ú. Svojetín dokládají složitější zástavbu vnitřní plochy. Příklady měření na přehradí tvrziště a hradiště Kazín doložily částečně kamennou zástavbu předhradí. Příklady výsledků v areálu rekonstruované tvrže Tuchoraz upozornily na četné recentní terénní úpravy areálu, které budou i do budoucna komplikovat budoucí prospekce. Příklady nejnověji aplikovaných měření na předhradí hradu Švihov doplnily výsledky probíhajícího archeologického výzkumu a podpořily představy o cílené zástavbě prostoru před vstupem a mostem do centrální části hradu. Vybraný vzorek příkladů reprezentuje různé způsoby, ale také dílčí limity aplikace geofyzikálních metod při sledování zaniklých středověkých sídel.

Kontakt: krivanek@arup.cas.cz

Příštpo – neznámý hrad Přemysla Otakara II. na jihozápadní Moravě?

Stanislav Vohryzek

Příštpo, ves 4 km jihovýchodně od Jaroměřic nad Rokytnou, se poprvé připomíná roku 1190, kdy zde dostal lán nově založený klášter v Louce u Znojma. Později je doloženo jako součást panství hradu Bítova, jen tu a tam se v pramenech objeví nějaký predikát naznačující, že zde sídlil nějaký šlechtický bítovský leník. Tím spíše udivuje privilegium Přemysla Otakara II., vydané roku 1276 pro klášter v Nové Říši, právě v této bezvýznamné vsi.

Řešení záhady přináší lení listina z roku 1362, ve které bratři z Bítova přijímají od Jana Jindřicha lénem nejen dobře známé hrady Bítov a Cornštejn, ale kupodivu i hrad Příštpo, listina nepublikovaná v nejčastěji používané edici – moravském diplomatáři, a tak dosud badateli opomíjená. Co se týče hmotných pozůstatků, tvrz v lokalitě zná jen historiograf G. Wolný. Poté je známá její místní tradice. Další informace o objektu do vědecké literatury nepronikly. Až v poslední

době, v souvislosti s výzkumem Přemyslova itineráře na Ústavu pomocných věd historických a archivnictví Masarykovy univerzity a zjištěním další listiny vydané v blízkých Jaroměřicích, je uvažováno o Příštpu jako místu loveckého dvorce a o zvláštním významu lokalit Příštpo a Jaroměřice v souvislosti s Přemyslovými cestami do Rakous, a to i v souvislosti se známým formulářovým kusem týkajícím se lokace Jaroměřic jako královského města. Příspěvek kromě této historické problematiky představuje i problematiku lokalizace objektu a jeho fyzických pozůstatků.

Kontakt: vohryzek.stanislav@npu.cz

Geofyzika ve službách kastellologie

Jakub Štainbruch – Renata Tišerová – Eliška Vošvrlová

Příspěvek shrnuje výsledky 7 let trvající úzké spolupráce archeologa a geofyzika při archeologických výzkumech na SH Grabštejn (okres Liberec). Na konkrétních příkladech je ukázáno, jak může geofyzika pomoci archeologovi v jeho práci. Při průzkumu barokní zahrady se jednalo o sběr informací pro plánovanou revitalizaci: informace o založení zahrady, detekce destrukcí a zakrytých konstrukcí, tloušťka a založení opěrných a obvodových zdí. Komplexní průzkum malého hradního nádvoří byl příkladem úspěšného předstihového záchranného archeologického výzkumu před plánovanou obnovou drenážního systému a izolace v prostoru nádvoří. Cílem komplexního výzkumu, zaměřeného na detekci reliktní vnějšího opevnění hradu, bylo vytvořit podklad pro budoucí ochranu archeologicky cenné lokality. Výsledky průzkumu lze zohlednit např. při plánování terénních úprav, pokládce inženýrských sítí apod., tak aby zakryté historické konstrukce byly plánovanými úpravami zasaženy co nejméně.

Kontakt: stainbruch.jakub@inset.com

Hrady a železnice

Tomáš Javořík – Martin Jacura

V průběhu 19. století se do podoby české krajiny začaly propisovat mimo jiné i první moderní liniové stavby v podobě železničních tratí. Ve svém rozmachu, při budování své sítě, postihly rovněž některé historické hradní lokality. Příspěvek přináší základní přehled historických a technických souvislostí budování železniční sítě v Čechách v konfrontaci s příklady hradních lokalit, které železnice zejména svojí výstavbou ovlivnila.

Kontakt: javorik@fd.cvut.cz

Aplikace fotogrammetrické metody při nejnovějších průzkumech hradů v severozápadních Čechách

Pavel Hlavenka – Jaromír Železný

Príspevek se zabývá praktickými zkušenostmi a poznatky z aktuálně probíhajících rozsáhlých dokumentací hradních lokalit v severozápadních Čechách – Krupka, Hasištejn, Šumburk, Hněvín a řady dalších. Dokumentační práce jsou prováděny převážně fotogrammetrickými metodami s využitím standardních i nestandardních snímkovacích postupů s hlavním cílem získání maximálního množství informací o lokalitě. Praktické ukázky realizovaných výstupů mají za cíl ukázat možnosti metody, a také nastolit případný směr dalších potřeb dokumentace.

Kontakt: phagentur@volny.cz

Úvaha o otázce hradů přechodného typu

František Záruba

Typologie je základní pomůckou třídění staveb, a to např. na základě použitého materiálu, staveniště, dispozice, účelu nebo vlastnictví. A nejen staveb, vytváření typologických řad je spojeno s nástupem exaktní vědy jako takové. V tomto případě se ale zaměříme blíže na jeden konkrétní typ, a to tzv. hrad přechodného typu. Jeho vznik je samozřejmě spojen s osobností prof. T. Durdíka a stal se předmětem polemiky, a to jak z metodologického hlediska, tak i výběru lokalit. Kromě tohoto konkrétního případu si přiblížíme také vznik a vývoj hradní typologie jako takové, která byla do českého prostředí uvedena D. Menclovou a revidována právě T. Durdíkem.

Kontakt: frantisek.zaruba@atlas.cz

Nové poznatky z průzkumů hradů v severozápadních Čechách

Milan Sýkora

Príspevek je zaměřen na nové poznatky z průzkumu hradů v severozápadních Čechách, zejména z Hasištejna, Medvědic, Neznámého hradu na Blešenském vrchu či Šebína.

Kontakt: sykora277@gmail.com

Pevnosti víry a moci: obranná architektura Osmanů

Atilla Vatansever

Pevnosti Osmanské říše představují klíčový prvek proměny vojenské i politické krajiny Blízkého východu v raném novověku. Na území od Anatolie po Levantu a Mezopotámii vznikala od 15. století rozsáhlá síť opevněných měst, citadel a pohraničních pevností, které zajišťovaly kontrolu nad strategickými komunikacemi, přechody a centry moci. Tato fortifikační architektura navazovala na dědictví byzantských, mamlúckých a perských stavebních tradic, zároveň však reflektovala nové vojenské potřeby spojené s rozvojem dělostřelectva a centralizací říše.

Pevnosti jako Diyarbakır, Aleppo, Bagdád či Basra se staly symbolem osmanské přítomnosti v regionu a projevem kombinace moci a víry – politické dominance i ideologického rámce islámu. Jejich architektonické řešení, spojující masivní bastiony s reprezentativními bránami, nápisy a sakrálními stavbami, ukazuje, jak se vojenská funkce prolínala s náboženskou a administrativní. Pevnostní architektura zde představuje nejen technický systém obrany, ale i prostředek vizuální komunikace mezi centrem a periferií impéria.

Příspěvek sleduje vývoj a prostorové rozložení osmanských fortifikací v blízkovýchodním prostoru a zkoumá jejich roli při formování kulturní a politické krajiny raně novověkého Orientu. Cílem je ukázat, jak se v architektuře pevností zrcadlila syntéza vojenské racionality, náboženské ideologie a symbolické reprezentace moci, která definovala osmanský přístup k prostoru a správě říše.

Kontakt: atillav@ff.zcu.cz